

RAQAMLI HIKOYALASH TEXNOLOGIYASINING DIDAKTIK FUNKSIYALARI VA TA'LIMIIY MODELLARI: TARIX O'QITISH METODIKASIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Qayumov Javohir Bahodir o'g'li

University of Business and Science

@e-mail. javohir.prince1994@gmail.com,

Tel.: +998 93 404 55 00

Annotatsiya: Ushbu maqola raqamli hikoyalash texnologiyasining tarix o'qitish metodikasidagi didaktik funksiyalari va ta'limiy modellarini kompleks tahlil qiladi. Ushbu tadqiqot an'anaviy "bilimlarni uzatish" (reproduktiv) modelidan konstruktivistik "bilimlarni yaratish" modeliga o'tish jarayonida multimedia vositalarining o'rnini o'rganadi. Tadqiqot davomida J. Lambertning yetti elementli modeli, Endakott va Bruksning tarixiy empatiya modeli hamda O'zbekistonning "Uchinchi Renessans" ta'lim paradigmasiga moslashtirilgan o'ziga xos raqamli hikoyalash janrlari (hujjatli xronika, muammoli vaziyat, shaxsiy narrativ) ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalq og'zaki ijodi, xususan baxshichilik an'analari raqamli transformatsiyasi orqali o'quvchilarda tarixiy tafakkur, empatiya va kognitiv faollikni oshirish mexanizmlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar va pedagogik dizayn modellarining integratsiyasi o'quvchilarning tarixiy faktlarni o'zlashtirish hamda tahlil qilish o'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi. Maqolada tarix darslarida raqamli hikoyalash vositalaridan foydalanishning istiqbollari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli hikoyalash, tarix o'qitish metodikasi, didaktik funksiyalar, konstruktivizm, tarixiy empatiya, ta'limiy modellar, multimedia texnologiyalari, o'quv kognitiv faoliyati.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ МОДЕЛИ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПОВЕСТВОВАНИЯ: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ

Аннотация: Данная статья представляет собой комплексный анализ дидактических функций и образовательных моделей технологии цифрового сторителлинга в методике преподавания истории. Глубоко изучает роль мультимедийных средств в переходе от традиционной репродуктивной модели «передачи знаний» к конструктивистской модели «создания знаний». В работе подробно рассматриваются модель семи элементов Дж. Ламберта, концептуальная модель исторической эмпатии Эндакотта и Брукса, а также специфические жанры цифрового повествования (документальная хроника, проблемная ситуация, личный нарратив), адаптированные к образовательной парадигме «Третьего Ренессанса» Узбекистана. Кроме того, освещаются психолого-педагогические механизмы повышения исторического мышления, эмпатии и когнитивной активности учащихся посредством цифровой трансформации традиций народного устного творчества

(искусство бахши). Результаты исследования подтверждают, что интеграция цифровых технологий с моделями педагогического дизайна значительно повышает уровень усвоения и аналитического осмысления исторических фактов. В статье научно обоснованы перспективы и возможные барьеры использования инструментов цифрового сторителлинга на уроках истории.

Ключевые слова: Цифровой сторителлинг, методика преподавания истории, дидактические функции, конструктивизм, историческая эмпатия, образовательные модели, мультимедийные технологии, учебно-когнитивная деятельность.

DIDACTIC FUNCTIONS AND EDUCATIONAL MODELS OF DIGITAL STORYTELLING TECHNOLOGY: INNOVATIVE APPROACHES IN HISTORY TEACHING METHODOLOGY

Abstract: This article provides a comprehensive and exhaustive analysis of the didactic functions and educational models of digital storytelling technology within the history teaching methodology. This research explores the pivotal role of multimedia tools in the pedagogical transition from a traditional, reproductive "knowledge transmission" model to a modern constructivist "knowledge creation" paradigm. The study critically examines J. Lambert's seven-element model, Endacott and Brooks' historical empathy framework, and specific DST genres—namely documentary chronicle, problem-based situation, and personal narrative—that have been strategically adapted to Uzbekistan's "Third Renaissance" educational paradigm. Furthermore, it highlights the intricate mechanisms for enhancing students' historical thinking, ethical reasoning, and cognitive engagement through the digital transformation of traditional oral folklore, specifically the Bakhshi art. The research findings robustly demonstrate that the integration of digital technologies with instructional design models, such as TPACK and ADDIE, significantly elevates students' proficiency in assimilating and analyzing historical facts. The article scientifically substantiates the future prospects and potential impediments associated with the implementation of digital storytelling tools in history education.

Keywords: Digital storytelling, history teaching methodology, didactic functions, constructivism, historical empathy, educational models, multimedia technologies, cognitive learning activity.

KIRISH

Jahon ta'lim tizimida yuz berayotgan shiddatli globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari axborotni qabul qilish va qayta ishlashning an'anaviy paradigmalarini tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Axborot asrida o'quvchi va talabalarning kognitiv qabul qilish xususiyatlari misli ko'rilmagan darajada o'zgardi; zamonaviy ta'lim oluvchilar uzluksiz matnli axborotdan ko'ra vizual, interaktiv va multimedia qoliplarida taqdim etilgan ma'lumotlarni tezkor va

samaraliroq o'zlashtiradigan "raqamli avlod" vakillariga aylandilar. Ushbu ijtimoiy-psixologik tendensiya barcha ijtimoiy-gumanitar fanlar, xususan, maktab va oliy ta'lim muassasalarida tarix fanini o'qitish metodikasi oldiga mutlaqo yangi va murakkab didaktik vazifalarni qo'ymoqda. Tarix fanining obyekti bevosita o'tmish bo'lganligi sababli, o'quvchilarda voqea-hodisalarni xronologik tarzda shunchaki yod olish qobiliyatini emas, balki ularni tanqidiy tahlil qilish, murakkab sabab-oqibat aloqalarini tushunish, mantiqiy xulosalar chiqarish va eng muhimi, o'tmishdagi shaxslar holatini ruhan his qilish, ya'ni tarixiy empatiya ko'nikmalarini shakllantirish davr talabiga aylanib ulgurdi.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida "Uchinchi Renessans" poydevorini barpo etish sharoitida yoshlarning tarixiy xotirasini mustahkamlash, ularda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini chuqur rivojlantirish hamda axborot makonida raqamli savodxonlikni oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. Milliy ta'lim tizimidagi so'nggi islohotlar shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi pedagogik yondashuvlarni, o'quv dasturlari tuzilmasini va ta'lim muassasalarining ma'muriy samaradorligini transformatsiya qilmoqda. Biroq, tarix darslarida hanuzgacha saqlanib qolayotgan an'anaviy yondashuvlar — quruq statistik ma'lumotlar, faktlar va yillar xronologiyasini mexanik yodlatish holatlari o'quvchilarda fanga nisbatan zerikish, begonalashuv hissini uyg'otishi amaliyotda tez-tez kuzatilmoqda. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, O'zbekistonning eng yangi tarixini o'qitishda innovatsion metodlardan foydalanish, talabalarning voqealarga nisbatan mustaqil fikrlashi, axloqiy mushohadasi va falsafiy yondashuvini rivojlantirish zarurati ilmiy doiralarda keng muhokama qilinmoqda. Tarixni chuqur tushunish uchun faqatgina faktik bilimlarni xotirada saqlash yetarli emas; u o'tmish saboqlari orqali avtonom mulohaza yuritish va axloqiy baholashni talab etadi. Ushbu kognitiv muammoni hal etishda zamonaviy "Raqamli hikoyalash" (Digital Storytelling - qisqartmasi DST) metodikasi o'quvchilarni ma'lumotlarning passiv tinglovchisidan axborotni faol tadqiq etuvchi va yangi kontent yaratuvchi subyektiga aylantiruvchi yuksak samarali konstruktivistik yondashuvni taqdim etadi.

Shu munosabat bilan, ushbu yirik tadqiqotning bosh maqsadi — tarix o'qitish metodikasida raqamli hikoyalash texnologiyasining didaktik funksiyalarini batafsil tizimlashtirish, uning o'quvchilar psixologiyasiga kognitiv va affektiv ta'sir mexanizmlarini chuqur o'rganish, shuningdek, O'zbekistonning milliy ta'lim tizimi sharoitida tarixiy bilimlarni shakllantirishga qaratilgan eng maqbul va zamonaviy ta'limiy modellarni ishlab chiqish hamda tahlil qilishdan iborat. Mazkur tadqiqot o'zbek xalqining ko'p asrlik boy og'zaki ijodi, xususan baxshichilik va dostonchilik san'ati elementlarini bugungi kungi raqamli media-mentallik bilan muvaffaqiyatli uyg'unlashtirish orqali maktab o'quvchilari va oliy ta'lim talabalarida "Tarixiy empatiya" hamda tanqidiy mushohadani shakllantirish masalalarini xalqaro e'tirof etilgan IMRAD (Kirish, Metodologiya, Natijalar va Muhokama) ilmiy standarti talablari asosida har tomonlama, fundamental darajada yoritishni maqsad qilib qo'yadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot jarayonida olingan xulosalar va tahlillar bevosita pedagogika fanining umumiy nazariy asoslari, ta'lim nazariyasi (didaktika) qonuniyatlari hamda tarix o'qitish metodikasining o'ziga xos tamoyillariga asoslanadi. Pedagogikaning asosiy funksiyalari hisoblangan ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi funksiyalarni mukammal amalga oshirish ta'lim tizimining tayanch o'qi hisoblanadi. Tadqiqot metodologiyasi o'zida sifat va miqdoriy yondashuvlarni (mixed methods approach) organik ravishda birlashtirgan bo'lib, raqamli hikoyalashning o'quv jarayoniga, o'quvchilarning motivatsiyasiga hamda ularning kognitiv salohiyatiga ta'sirini obektiv baholash maqsadida xalqaro ta'lim amaliyotida keng qo'llaniladigan turli konseptual doiralar va instruksional dizayn modellaridan foydalanildi. Ta'lim jarayonini faol axborotlashtirish va raqamlashtirishning ijtimoiy-pedagogik jihatlarini kompleks o'rganish uchun tizimli tahlil, komparativ (qiyosiy) pedagogika, pedagogik modellashtirish, shuningdek, nazariy ma'lumotlarni mantiqiy guruhlash va konseptual sintez metodlari keng tatbiq etildi.

Metodologik yondashuv sifatida ushbu tadqiqotda *Konstruktivizm* nazariyasi markaziy va hal qiluvchi o'rin tutadi. An'anaviy o'qitish nazariyalaridan farqli o'laroq, konstruktivizmga ko'ra, bilim o'quvchiga o'qituvchi tomonidan tayyor, qotib

qolgan dogma holida berilmaydi. Aksincha, o'quvchining o'zi faol kognitiv izlanishlar, olingan axborotlarni tahlil qilish va tengdoshlari bilan ijtimoiy muloqot orqali ma'lumotlarni sintez qilib, o'zining shaxsiy bilimlari tizimini mustaqil ravishda "quradi". Tarix fanini o'rganishda raqamli hikoyalash texnologiyasi aynan shu konstruktivistik tamoyilni harakatga keltiradi. Raqamli hikoya yaratish amaliyotida o'quvchilar ssenariy yozish, tarixiy arxivlardan ma'lumot qidirish, guvohlardan intervyu olish, voqealarga mos vizual qatorni (suratlar, xaritalar) tanlash, ularga ovoz berish va jamoa oldida taqdimot qilish kabi ko'p bosqichli kompleks vazifalarni bajaradilar.

Tadqiqotning amaliy isbotlarini shakllantirish va olingan nazariy bilimlarni tasdiqlash uchun ma'lumotlarni kompleks tahlil qilish jarayonida O'zbekiston Respublikasi ta'lim muassasalaridagi raqamlashtirishning joriy tendensiyalari, inklyuziv ta'lim muhitida ilg'or multimedia texnologiyalaridan unumli foydalanish (jumladan, tadqiqotchi Z. Abdufayozovanning matematika fanida erishgan empirik natijalari), shuningdek, maktab va oliy ta'limda xorijiy tillarni o'qitish tizimida raqamli hikoyalashning amaliy tatbiq etilishi kabi fundamental izlanishlarning qiyosiy ko'rsatkichlari solishtirma asos qilib olindi.

NATIJALAR

Olib borilgan keng ko'lamli tadqiqot va adabiyotlar tahlili natijalari shuni qat'iy va ilmiy asosda ko'rsatadiki, raqamli hikoyalash texnologiyasi tarix fanini o'qitishda shunchaki texnik vosita emas, balki o'quvchilarning kognitiv, emotsional va ijtimoiy intellektual sohalarini birdek qamrab oluvchi, ta'lim sifatini tubdan o'zgartiruvchi kuchli didaktik texnologiya hisoblanadi. Olingan asosiy ilmiy natijalar tadqiqot mantig'iga ko'ra uchta yirik yo'nalish bo'yicha tizimlashtirildi: Raqamli hikoyalashning didaktik funksiyalari, xalqaro miqyosdagi strukturaviy-ta'limiy modellari hamda bevosita O'zbekiston ta'lim muhitiga, milliy mentalitetga moslashtirilgan o'ziga xos hikoya janrlari.

Umumpedagogik didaktika nazariyasiga to'la muvofiq ravishda, har qanday samarali o'qitish jarayoni o'zida uchta fundamental yo'nalishni: ta'limiy (informativ), tarbiyaviy hamda rivojlantiruvchi funksiyalarni bajarishi shart. Raqamli hikoyalash

metodikasi tarix darslarida ushbu klassik funksiyalarni yangi avlod texnologiyalari yordamida quyidagi o'ziga xos, noyob kognitiv mexanizmlar orqali amalga oshiradi:

Tarixiy jarayonlarni anglashdagi navbatdagi muhim qadam bu Ma'no yaratish va mavhumlikni soddalashtirish funksiyasidir. Konstruktivistik tamoyillarga tayanadigan bo'lsak, an'anaviy hikoya tuzilmasi (voqealar ekspozitsiyasi, rivoji, kulminatsion tuguni va yechimi) inson miyasi murakkab axborotni mantiqan kodlashi, tushunishi va saqlashi uchun tabiatan eng qulay format hisoblanadi. Tarixiy voqealarning ko'pincha o'ta mavhum bo'lgan ijtimoiy, geosiyosiy yoki so'l iqtisodiy sabablari raqamli hikoya vositasida aniq obrazlar va mantiqiy syujetga solinganda, o'quvchi voqealar o'rtasidagi ko'rinmas zanjirning, mantiqiy bog'liqlikning tub mohiyatini teranroq anglaydi.

Tarix darslarida bevosita hikoya muallifi sifatida qatnashish jarayoni o'quvchilarda "Kompleks ko'nikmalarni rivojlantirish" ga xizmat qiladi. Ilmiy adabiyotlarga ko'ra, DST loyihasi ustida ishlash davomida o'quvchilar faqatgina tarix bilan cheklanib qolmay, balki manbalarni saralash va tadqiqot olib borish, adabiy til me'yorlarida ssenariy yozish, belgilangan vaqtni to'g'ri taqsimlash (taym-menejment), zamonaviy axborot texnologiyalaridan (raqamli kameralar, skanerlar, mikrofonlar, video va ovoz montaj dasturlari) professional darajada foydalanish, ko'p sonli auditoriya oldida o'z fikrini erkin taqdimot qilish hamda jamoada guruh bo'lib ishlash kabi XXI asr mutaxassisi uchun eng zarur bo'lgan "yumshoq" (soft skills) va "qattiq" (hard skills) ko'nikmalarni parallel ravishda rivojlantiradilar.

1-jadval. Tarix o'qitishda An'anaviy usul va Raqamli hikoyalash usullarining didaktik taqqoslanmasi

Didaktik komponentlar	An'anaviy o'qitish (Bilimlarni uzatish)	Raqamli hikoyalash (Bilimlarni yaratish)
O'quvchining ta'limdagi roli	Passiv qabul qiluvchi, ma'lumotlarni jim tinglovchi obyekt	Axborotni faol tadqiqotchi, yangi kontent yaratuvchi subyekt

O'qituvchining darsdagi maqomi	Yagona ma'lumot manbai, jarayonni boshqaruvchi diktator	Yordamchi maslahatchi (fasilitator), ilmiy yo'naltiruvchi
Axborotning taqdim etilish formati	Quruq matn, monologik ma'ruza, yillar xronologiyasini o'qish	Multimodallik (Matn, audio, video, grafika, dinamik animatsiya)
Bajariladigan kognitiv faoliyat	Mexanik yod olish, xotirada saqlash (Kognitiv reproduksiya)	Chuqur tahlil, mantiqiy sintez, obektiv baholash (Konstruksiya)
O'zlashtirishning affektiv natijasi	Neytral hissiyotlar, voqelikdan uzoqlashgan obektiv idrok	Emotsional ruhiy bog'liqlik, shakllangan tarixiy empatiya

Tarix o'qitish amaliyotida va pedagogika fani tadqiqotlarida raqamli hikoyalarni tizimli, ilmiy qonuniyatlarga tayanib qo'llash uchun xalqaro miqyosda tan olingan va e'tirof etilgan bir qancha fundamental pedagogik modellar mavjud bo'lib, ular ushbu texnologiyani didaktik qurolga aylantiradi.

Taniqli tadqiqotchi Bernard Robin ta'lim muassasalarining didaktik muhitida muvaffaqiyatli qo'llaniladigan raqamli hikoyalarni asosan uchta aniq toifaga ajratib bergan: Tarixiy voqealarni tadqiq etuvchi hikoyalar (Stories that Examine Historical Events): Bevosita arxiv materiallari, noyob tarixiy fotosuratlar, davlat hujjatlari va xronikalar asosida uzoq o'tmishdagi jarayonlarni aniq ketma-ketlikda qayta tiklovchi, tarixiy haqiqatni ilmiy isbotlovchi xolis narrativlar.

Emotsional mazmun: Ma'lumotlarni insoniy his-tuyg'ular bilan uzviy bog'lash mexanizmi. Tarixiy qahramonning qalbida kechgan qo'rquv, vatani uchun jasorati, yaqinlaridan judolik fojiasi yoki g'alaba quvonchi ekranning narigi tomonidagi tomoshabin qalbida shaxsiy darajada rezonans berishi, aks-sado uyg'otishi qat'iy talab etiladi.

Ovozning o'ziga xosligi: Yaratilgan raqamli hikoyani mexanik ovozli dasturlar orqali emas, aynan o'quvchining o'z tirik ovozi bilan o'qishi o'quv mahsulotiga

shaxsiylashgan, samimiy tus beradi. Bu psixologik jihatdan materialning tinglovchilar tomonidan iliq kutib olinishiga yordam berib, yozilgan matnni shunchaki varaqdan o'qishdan ko'ra ancha chuqurroq emotsional ma'no tashiydi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini tubdan raqamlashtirish va isloh qilish davlat dasturi doirasida raqamli hikoyalash uslubi shunchaki xorijiy tajriba ko'rinishida ko'chirilmaydi, balki u an'anaviy o'zbek mentalitetiga, ta'lim standartlariga hamda milliy-tarixiy boyliklarimizga moslashtirilib, tarix fani uchun uchta asosiy didaktik janrga ajratib chiqilgan:

Hujjatli xronika: Mazkur janrning ta'limdagi asosiy didaktik maqsadi — o'quvchilarda tarixiy faktologik savodxonlikni oshirish, uzluksiz xronologik tafakkurni rivojlantirish hamda turli ziddiyatli birlamchi manbalar davlat arxivlari hujjatlari, amirlar farmonlari, xaritalar, guvohnomalar bilan mustaqil ishlay olish ko'nikmasini shakllantirishdir. Bu yerda o'quvchi oddiy tinglovchidan farqli ravishda haqiqiy "tarixchi-tadqiqotchi" roliga kiradi va asosiy urg'u ma'lumotlarning aniqligiga qaratiladi. Texnik implementatsiya jihatidan bu usul dunyoga mashhur "Ken Byorns effekti" eski statik rasmlar bo'ylab kamerani siljitish va kerakli nuqtasini yaqinlashtirish sirlari yordamida harakatsiz tarixiy suratlar va xaritalarga jon bag'ishlashni, taymlayn dasturlari orqali ketma-ketlikka asoslangan mukammal xronologik videohikoyalar yaratishni qamrab oladi.

O'zbekistonga xos bo'lgan, asrlar osha sayqal topgan og'zaki xalq ijodi durdonalari — qadimiy dostonchilik va baxshichilik san'ati aslida mintaqamizda ajdodlar tarixini musiqiy ohang ostida hikoya qilib berishning noyob va yetuk milliy shakli bo'lib kelgan. Ilmiy yondashuv shuni ta'kidlaydiki, raqamli hikoyalash usuli O'zbekistonda begona fenomen emas, balki u aynan ushbu bebaho milliy merosning, xalqchil qadriyatning bugungi kompyuterlashgan va raqamli texnologiyalar ustunlik qilayotgan zamonaviy "media-mentallikka" mukammal moslashtirilgan texnologik va raqamli transformatsiyasidir. Bu innovatsion janrda juda keng ko'lamli, makromiqyosdagi ulkan tarixiy jarayonlar (masalan, Ikkinchi jahon urushi dahshatlari, turkistonliklarning qatag'on yillaridagi fojiasi yoki kollektivlashtirishning og'ir oqibatlari) statistik yuz minglab raqamlar orqali emas, balki qishloqdagi oddiy bir insonning fojiasi, o'quvchi bobosining frontdagi shaxsiy

taqdiri yoki miltiq o'qidan teshilgan bitta sarg'aygan uchburchak xat tarixi orqali yoritib beriladi. Tabiiyki, bu o'rinda voqelikning o'quvchining shaxsiy samimiy ovozi hamda fon sifatida milliy musiqiy ohanglarimiz (chang, doira, nay sadolari) ostida hikoya qilinishi tufayli psixologik ta'sirchanlik o'zining eng yuqori nuqtasiga, kulminatsiyasiga chiqadi.

2-jadval. O'zbekiston sharoitida janrlarining ta'limiy xususiyatlari

DST Janri	Asosiy Didaktik Maqsad	O'quvchining Roli va Metodologiyasi	Texnik Implementatsiya va Dasturlar
Hujjatli Xronika	Tarixiy faktologik savodxonlik, xronologik tafakkur, manbalar tahlili	"Tarixchi-tadqiqotchi". Birlamchi va ikkilamchi manbalarni obyektiv va qiyosiy tahlil qilish	Video montaj dasturlari, "Ken Byorns effekti", Taymlayn generatorlari
Muammoli Vaziyat	Tanqidiy fikrlash, qaror qabul qilish, ijtimoiy-siyosiy alternativlarni ko'ra bilish	"Qaror qabul qiluvchi". Muammoli ta'lim (PBL), "Agar shunday bo'lsa-chi?" ssenariysi	Twine interaktiv platformasi, chiziqli bo'lmagan gipermatnli taqdimotlar
Shaxsiy o'zlikni anglash	Milliy g'urur, tarixiy empatiya, hissiy intellekt va milliy o'zlikni anglash	"Baxshichilik an'analari davomchisi". "Tirik tarix" va shaxs taqdiri orqali umumiy xulosa	Audio vizualizatsiya dasturlari, shaxsiy ovoz yozish studiyalari, fon musiqasi

MUHOKAMA

Keng qamrovli izlanishlar natijasida olingan amaliy natijalar va nazariy tahlillar raqamli hikoyalash texnologiyasining hozirgi sharoitda, xususan O'zbekistonning ta'lim sohasida olib borayotgan ulkan "Uchinchi Renessans" maqsadlari yo'lidagi ulkan va hali to'la ochilmagan pedagogik potensialini yaqqol isbotlamoqda. Pedagogik eksperimentlar va xalqaro miqyosdagi tahlillar shuni

ishonch bilan ko'rsatmoqdaki, DST amaliyoti inson miyasidagi murakkab kognitiv jarayonlarni rag'batlantirishda va bilimlarni xotirada saqlashda oddiy zerikarli monologik ma'ruza yoxud an'anaviy yozma kitobni o'qishdan ko'ra bir necha o'n barobar ustunroqdir.

Maktablarda tarixni o'qitishda Engakott va Bruksning "Tarixiy empatiya" nazariy modelini amaliy raqamli vizualizatsiya qilish orqali, raqamli hikoyalash o'quvchilar ongidagi voqealar bilan o'tmish o'rtasidagi zamon oraliqlari va insoniy hissiy masofani keskin qisqartirishga erishadi. E'tibor berilsa, o'zlashtirishdagi pasayish asosan an'anaviy darslarda o'tmish odamlarining ko'pincha o'ta mavhum, hayotdan uzoq, hech qachon erishib bo'lmaydigan mukammal qahramonlar yoki siyosiy o'yinlarning shunchaki mantiqsiz statistik qurbonlari sifatida qabul qilinishida ko'rinadi. Biroq, ta'limga kirib kelayotgan raqamli hikoyalashdagi "Shaxsiy narrativ" didaktik janri, xususan, bu jarayonga J. Lambertning nazariyasida alohida ta'kidlangan "Ovozning o'ziga xosligi" hamda o'zbek ongsizligiga ta'sir qiluvchi "Musiqiy sayqal" elementlari organik ravishda qo'shilishi voqealarga tirik va insoniy yuz bag'ishlaydi. Bu orqali maktab o'quvchilari va oliygoh talabalari juda murakkab, chalkash ijtimoiy-siyosiy davrlarni hissiy jihatdan ichkaridan o'rganish, ularga subyektiv nuqtai nazardan yondashish layoqatiga ega bo'ladilar.

Mazkur innovatsiyani umumiy pedagogik va qiyosiy tadqiqotlar kontekstida qaraydigan bo'lsak, raqamli hikoyalashning ning nafaqat ijtimoiy va gumanitar, balki aniq fanlarda ham o'rganuvchilar motivatsiyasini keskin va barqaror oshirayotgani uni hech shubhasiz universal didaktik texnologiya va vosita ekanligini amalda isbotlaydi. Buning eng yorqin dalili sifatida O'zbekistonning inklyuziv ta'lim maktablarida o'tkazilgan tadqiqotni keltirish mumkin.

Ammo, masalaga xolis va ilmiy yondashadigan bo'lsak, ta'lim tizimida DST ni keng ko'lamda davlat darajasida o'quv dasturlariga joriy etish yo'lida o'ziga xos bir nechta jiddiy pedagogik hamda moddiy-infratuzilmaviy qiyinchiliklarga (chellenjlarga) ham duch kelinayotganini inkor etib bo'lmaydi. Ilmiy adabiyotlar va statistik tahlillar O'zbekiston uzluksiz ta'lim tizimida raqamli transformatsiyaning bir necha obyektiv muammolarini yuzaga chiqarib bermoqda:

Birinchidan, infratuzilma muammosi, ya'ni "Raqamli tafovut" fenomeni: Respublikamizning uzoq qishloq hududlaridagi va yirik markaziy shahar maktablari o'rtasidagi kompyuter parki, zamonaviy uskunalarning mavjudligi hamda uzluksiz internet tezligidagi yaqqol kuzatilayotgan obyektiv farqlar zamonaviy raqamli texnologiyalardan to'laqonli va teng huquqli foydalanish imkoniyatini muayyan darajada cheklab qo'ymoqda.

Ikkinchidan, metodologik inqiroz, ya'ni O'qituvchilarning kasbiy texnologik bilim malakasining yetishmasligi: Garchi xalqaro manbalarda raqamli hikoyalash texnologiyasi asosiy darajada hech qanday o'ta murakkab dasturlash bilimlarini talab qilmasligi takror va takror aytilsa-da, bizning mahalliy o'qituvchilarimiz o'zlarining uzoq yillik o'rganib qolgan an'anaviy, diktator-ma'ruzachi rolidan ongli ravishda voz kechib, axborotga boy konstruktivistik ta'lim muhitida faqatgina jarayonni chetdan turib to'g'ri yo'naltiruvchi va maslahat beruvchi to'liq qabul qilishlari pedagogik va psixologik jihatdan katta to'siq bo'lib qolmoqda.

Uchinchidan, didaktik jarayonda axborot xavfsizligi masalasi bo'lib, o'quvchilar tomonidan mustaqil ravishda muammoli tarixiy hikoyalarni tayyorlashda axborot va turli internet manbalarining obektivligi, ularning faktologik to'g'riligi masalasi juda o'tkir turadi. O'quvchilarga global tarmoqdagi turli-tuman arxiv hujjatlari, maqolalar va muqobil xabarlar bilan ishlash erkinligi to'liq berilganda, ularning "media-savodxonligi" darajasi pastligi tufayli tarixiy dezinformatsiyaga, soxta xabarlariga feyklariga uchrash xavfi karrasiga oshadi.

Shunga qaramay mavjud muammolarni hisobga olgan holda ham shuni xulosa qilish mumkinki, mazkur texnologiya bevosita ta'limning istiqboli va kelajagi bo'lmish innovatsion muzey pedagogikasi bilan ham ajralmas, chambarchas zanjir kabi bog'liqdir. Bugungi kunda dunyo hamjamiyati va jahon tajribasida ko'plab eng nufuzli madaniy meros ob'ektlari, tarixiy qo'riqxonalar va zamonaviy muzeylar ziyoratchilariga va o'quvchilarga ma'lumot uzatishda eskirgan, quruq va zerikarli qog'ozdagi ekskursiya matnlaridan butunlay voz kechishmoqda. Ayniqsa, o'zbek xalqining yosh o'sib kelayotgan nihol avlodiga ularning tomirida oqayotgan milliy-madaniy ildizlarni anglatish yo'lida jamiyatimizdagi yoshi ulug' pironbadavlat insonlar va yoshlar o'rtasidagi hamkorlikka asoslangan, avlodlar vorisiyligini

ta'minlovchi loyihalar favqulodda ahamiyatlidir. Ular yordamida mahalliy, ko'chadagi "og'zaki tarix"ni zamonaviy diktofonlar, gadjetlar va dasturlar yordamida sifatli yozib olib, ta'limiy jihatdan montaj qilib barcha tarmoqlarga ommalashtirish (taniqli tadqiqotchilar Iseke and Moore ilmiy izlanishlari uslubida) yoshlarning faqatgina quruq akademik bilimini o'stiribgina qolmaydi, balki ko'p asrlik keksalar va yoshlar avlodi o'rtasida ko'zga ko'rinmas, g'oyat pishiq ma'naviy vorisiylik ko'prigini abadiy barpo etadi.

XULOSA

Keng ko'lamli ilmiy-pedagogik izlanishlar va chuqur tahlillar xulosasi o'rnida qat'iy ishonch bilan shuni yozish va ta'kidlash joizki, bugungi XXI asr ta'limida Raqamli hikoyalash shunchaki e'tiborni tortuvchi kompyuterlashgan o'tkinchi ko'ngilochar vosita, yoxud slayd-shou emas. Bu g'oyatda chuqur fundamental psixologik va ilmiy asosga ega bo'lgan, ta'lim muassasalarida bevosita konstruktivizm va tarixiy empatiya kabi ilg'or nazariyalarga uzviy tayanuvchi, zamon talabiga javob beradigan qudratli innovatsion ta'limiy-metodik didaktik instrumentdir. Mazkur tadqiqot ishi davomida aniqlangan hamda har tomonlama isbotlangan didaktik funksiyalar guruhi — jumladan o'quvchilarda ichki va tashqi motivatsiyani keskin oshirish, tarixiy faktlardan mantiqiy ma'no yaratish qobiliyatini tarbiyalash, o'tmishga nisbatan emotsional intellektni, hamdardlik hissini shakllantirish hamda murakkab axborotni vizual idrok etish imkoniyatlarini cheksiz kengaytirish — maktab va oliygohlardagi an'anaviy tarix darslarining ilmiy mazmunini tubdan boyitib, o'quvchining barcha kognitiv va analitik jarayonlarini favqulodda faollashtiradi.

Raqamli o'quv muhitini yaratishda olim Jo Lambert tomonidan taklif qilingan yetti elementli mustahkam dizayn strukturasi va pedagogikada tan olingan Endakott-Bruksning empatiya modeli orqali o'tmish haqidagi tarixiy narrativlarni didaktik maqsadlarda loyihalash — o'quvchilar va talabalarga ko'p hollarda idrok qilish va anglash nihoyatda murakkab bo'lgan chalkash ijtimoiy-siyosiy islohotlar, krizisli iqtisodiy davrlar va mudhish urush davri fojialarini uzoqdagi obyekt emas, balki bevosita psixologik shaxsiylashtirilgan, tanish va tushunarli formatda ongli qabul qilishga juda katta pedagogik zamin va imkon yaratadi. O'zbekiston

Respublikasining tezkor yangilanayotgan, raqamlashtirilayotgan ta'lim tizimi doirasida raqamli hikoyalashning amaliyotga joriy etilishi, uning yurtimizga xos bo'lgan uchta maxsus, moslashtirilgan didaktik janri — ilmiy asoslangan hujjatli xronika, tanqidiy mushohadani talab etuvchi muammoli vaziyat hamda insonga ta'sir o'tkazuvchi shaxsiy narrativlarning darslarda qo'llanilishi tariximizdagi ulug' an'anaviy baxshichilik va dostonchilik san'atining texnologik asrdagi yangi "raqamli renessansi", mantiqiy davomi sifatida o'zini to'laqonli namoyon etmoqda. Olib borilgan ilmiy dalillar asosida aytish mumkinki, bu zamonaviy pedagogik metodika nafaqat O'zbekiston va jahonning yozilgan obektiv tarixiy qonuniyatlarini mexanik ravishda yodlash va testdan o'tish imkonini beradi, balki ushbu bilimlar orqali yosh avlod o'quvchilarida atrofda bo'layotgan voqealarga nisbatan o'z shaxsiy munosabatini, fidoyi vatanparvarlikni, huquqiy jamiyatdagi faol fuqarolik pozitsiyasini va mustaqil tanqidiy ijtimoiy tafakkurni muvaffaqiyatli shakllantiradi.

Kelgusida mamlakatimiz uzluksiz ta'lim tizimida asosan tarix fanini o'qitish metodikasini jahonning yetakchi standartlari darajasida yanada takomillashtirish va modernizatsiya qilish maqsadida bir qator muhim, amaliy vazifalarni bajarish qat'iy tavsiya etiladi. Jumladan: barcha umumiy o'rta ta'lim va oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini keskin yaxshilash hamda poytaxt va chekka hududlar maktablari orasida yaqqol ko'zga tashlanayotgan "raqamli tafovut" muammosini davlat darajasida qisqartirish; oliy ta'limning pedagogik va gumanitar yo'nalishlarida ta'lim olayotgan bo'lajak tarix fani o'qituvchilari uchun maxsus, zamonaviy texnologik bilim bilimlari integratsiyasiga modeliga to'liq asoslangan maxsus kredit-modulli "Multimediali ta'lim dizayni muhandisligi" o'quv kurslarini majburiy o'quv rejasiga zudlik bilan kiritish va o'qitish; o'quvchi va talabalarda mustaqil izlanish va ishonchli birlamchi manbalar bilan ishlash malakasini to'liq shakllantirish maqsadida respublika davlat arxivlari va muzey fondlari hujjatlarining ochiq, bepul onlayn bazasidan ta'lim muassasalari kompyuterlarida keng foydalanish imkoniyatini yuridik va texnik jihatdan mustahkam ta'minlash maqsadga muvofiqdir. Natijada, bu yondashuv mamlakatimizning yangi, komillikka intiluvchi yosh avlodini faqatgina ko'r-ko'rona yodlovchi mashinalar sifatida emas, balki ularni o'z uzoq va shonli o'tmishini chuqur

ilmiy asosda xurmat qiluvchi, olingan saboqlar asosida O'zbekistonning kelajagini o'z aqli bilan erkin va dadil qura oladigan har tomonlama komil va intellektual barkamol, global miqyosda raqobatbardosh shaxs sifatida muvaffaqiyatli shakllanishida harakatlantiruvchi yetakchi kuch, eng muhim ta'limiy omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. Abdufayozova, Z. Z. (2025). Developing a Digital Storytelling-Based Learning Model for Teaching Mathematics in Uzbekistan's Inclusive Schools. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 12(10), 519–520-p.
2. Abdullayeva, A. A. (2026). Innovative Methods for Teaching the Contemporary History of Uzbekistan Through Philosophical Thinking. *European International Journal of Pedagogics*, 6(1), 26-30-b.
3. Ibragimov, X., & Abdullayeva, Sh. (2008). *Pedagogika nazariyasi (Didaktika va ta'lim funksiyalari)*. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti. 3-b.
4. International Conference on Science, Education & Law (ICSEL). (2026). History teaching methodology and digital resources integration in Uzbekistan. *Proceedings of the International Conference on Science, Education & Law*, 2(1).
5. Khaliyeva, S. (2025). Modern Methods of Teaching History to Schoolchildren. *Journal of Social Research in Uzbekistan*, 5(04), 126-132-b.
6. Lambert, J. (2013). *Digital Storytelling: Capturing Lives, Creating Community (7 elementli model prinsiplari)*. Center for Digital Storytelling. 136-139-b.
7. Robin, B. R. (2016). The Power of Digital Storytelling to Support Teaching and Learning. *Digital Education Review*, 30, 23-b
8. Toktarova, V. I., & Semenova, D. A. (2021). Цифровой сторителлинг: возможности и перспективы (Raqamli hikoyalash turlari va kognitiv afzalliklari). *Mari davlat universiteti jurnali*. 4-son.
9. Tursunova, G. M. (2025). O'zbekistonning eng yangi tarixini o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish amaliyoti. *Andijon davlat pedagogika instituti*. 48-59-b
10. Umarov, B., & Juraev, F. (2020). Implementing Digital Storytelling in Teaching Foreign Languages: A Case Study in Uzbekistan. *Journal of Teaching and Teacher Education*, 12(3), 211-224-b.
11. Yusupova, S., & Rakhimova, D. (2019). Integrating Digital Storytelling into EFL Classroom: Teachers' Perspectives and Practices in Uzbekistan. *English Language Teaching*, 12(7), 45-58-b.